

MÖTET

Birgitta Hambraeus - Centerpartistisk miljöpionjär som gjorde en vänstersväng.

"Jag reste mig upp och sjöng Internationalen"

Hon ifrågasatte tidigt kärnkraften och förespråkade miljövänlig energi. I 28 år satt hon i riksdagen för Centerpartiet, men i dag är hon socialdemokrat. Dagens ETC har träffat Birgitta Hambraeus, en snart 90-årig pionjär i svensk miljöpolitik.

Hon gjorde intryck direkt. Det var för 25 år sedan i samband med ett möte i riksdagen. När jag presenterade mig som fältbiolog drog någon ett förminskande skämt om skalbaggar. Efteråt kom Birgitta Hambraeus fram till mig och sa: "Härskartekniker är vardagsmat här i riksdagen" - och gav mig värdigheten åter.

Inför den här intervjun funderar jag på om kvinnorna i riksdagen gjorde till en vana att synliggöra och stötta varandra, även över partigränserna, om de utsattes för härskartekniker?

- Vi kvinnor i riksdagen hade mycket kontakt och många bra samarbeten, tvärs över partigränserna. Gudrun Schyman var väldigt aktiv i det. Men i riksdagen förekom inte härskartekniker ofta alls, skulle jag säga. Kvinnorna hade svårt att få genomslag, men sällan för att någon suckade eller var oförsämd. Jag ser det snarare som en strukturfråga. När en fråga blev viktig, togs den över av män. Så var det till exempel med kärnkraftsfrågan. Det var jag som tog upp den i riksdagen, senare togs den över av män. När jag satt i Energikommissionen däremot, då var det ett väldigt suckande och stönande, den typen av härskartekniker.

"Okunnighet präglar debatten"

Vi möts hemma hos Birgitta Hambraeus, en ljus lägenhet i kollektivhuset Dunderbacken i Stockholm, som bär spår av politisk aktivitet. Flera av tavlorna på väggarna är hedersutmärkelser Birgitta Hambraeus fått genom åren, ett exempel är Årets Centerpartist, ett tecknat porträtt.

När vi slagit oss ner i soffan börjar vi genast prata kärnkraft.

Kärnkraften är återigen en het politisk fråga till följd av den globala upphettningen. Bland de borgerliga partierna används kärnkraft allt oftare som ett klimatargument. Hur ser du på det?

- Med viss förvåning. En väldigt okunnighet präglar debatten, det känns nästan spökliskt att

behöva dra upp allt det som inte blivit bättre med tiden, som frågan om avfallet. Vi har kärnkraft igång. Men Vattenfall har bedömt att flera reaktorer är för farliga för att driva vidare. Det skulle kosta enorma summor på att reparera dem. Det är klokt och till och med marknads-mässigt att avveckla kärnkraften.

Birgitta Hambraeus blev engagerad i kärnkraftsfrågan under en tid då debatten om den var övervägande positiv. Sverige hade sedan 1950-talet planer på att utveckla en atombomb och därefter kärnkraft, inom programmet Atoms for peace, och på 1970-talet, när Birgitta Hambraeus blev riksdagsledamot för Centerpartiet fick hon uppdraget av partiet att undersöka den civila kärnkraften, som skulle byggas ut i stor skala. Men fanns det risker?

- Mitt uppdrag var att ta reda på, var det farligt eller inte? Jag var humanist och hade inga förkunskaper, inga förutfattade meningar alls.

Birgitta Hambraeus anmälde sig till Studsviks utbildningsdag hösten 1971, där kärnsäkerheten skulle demonstreras. Hon minns en rad föredragande experter som gjorde intryck av att vara trovärdiga. Ingen radioaktivitet, som var den oundvikliga följderna av atomklyvningen, fick läcka ut i omgivningen, förklarade de.

- Jag tänkte att om vi hade lika god koll på alla farliga kemikalier som vi strör omkring oss i industrin, jordbruket och trafiken till exempel, så skulle världen vara en betydligt säkrare och renare plats.

Med på seminariet i Studsvik var en grupp vindkraftsentusiaster, en av dem ingenjör.

- Deras inlägg passade inte in i den svala vetenskapliga stämningen och det sociala trycket mot dem var enormt.

"I grunden en moralisk fråga"

Men de gjorde intryck på Birgitta Hambraeus. Hon började läsa på om vind- och solenergi och hittade motståndare mot kärnkraft, både forskare och aktivister, bland annat i Sannäs i Bohuslän som börjat mobilisera mot en planerad plutoniumfabrik.

Intryck gjorde även Union of Concerned

Birgitta Hambraeus

Född: 1930.

Familj: I dag är hon änka. Tillsammans med maken Olof Hambraeus, som var präst, har hon två söner och flera barnbarn.

Aktuell: Fyller 90 i år.

Bor: Kollektivhus.

Fritidsintresse:

Stickning.

Utsedd till Årets centerpartist 1991

Politiker: Riksdagsledamot för Centerpartiet 1970-1998. Medlem i Socialdemokraterna och partiföreningen Reformisterna.

Författare: Har gett ut fem böcker, de två senaste är "Att göra uppror i riksdagen" och "Att göra bokslut".

Scientists, ett amerikanskt forskarnätverk som ifrågasatte kärnkraft, bland annat för att de menade att sambandet med vapen var uppenbart, men också för att kärnkraften i sig är farlig och avfallsproblemet olöst.

- Min slutsats blev att detta i grunden är en moralisk fråga. Kärnkraft leder till radioaktivt avfall, vi skapar ett gift som måste tas om hand och som belastar kommande generationer, har vi rätt att göra det? Egentligen är det fullkomligt bisart att tro att kärnkraft är en bra energikälla, med tanke på att den alstrar avfall som vi måste ta hand om i hundratentals år, längre än vad mänskligheten har existerat. Särskilt som vi har vattenkraft, sol och vind, som dessutom idag visat sig vara billigare energi. Jag blir så lyckligt när jag tänker på solenergi, det är så otroligt mycket bättre!

"Jag älskar teknik"

Redan 1998, när Birgitta Hambraeus lämnade riksdagen för att bli pensionär, bestämde hon sig för att lämna partipolitiken. Men hon fortsatte som aktivist, bland annat som ordförande för Internationella Kvinnoförbundet för Fred and Frihet, IKFF.

Och hon var redan förankrad i sitt beslut att snarare fokusera på den framtid vi vill ha, än den vi inte vill ha. I sin bok "Att göra uppror i riksdagen" skriver hon: "Jag njuter av att se det vilda. Ekorren som visst bor på vår vind i mitt hem i Hornberga och som tittar på mig när jag smacker åt den. (...)

Samtidigt som jag lär mig mer om ekologisk odling och djurhållning ökar min glädje. Det känns rätt, medan det våldsamma sättet att pressa naturen och djuren i industrjordbruket får hjärtat att krympa."

Framtiden kommer inte automatiskt, det är alltid någon som skapar den, understryker hon, och menar att vi alltid har ett val, vi måste bara se det. Och då är det viktigt att sätta upp motpoler.

- Sol eller uran? Robotar eller individers allsidiga kompetens och gemenskap? Jag älskar teknik och min dator, men gör vi oss beroende av knapptryck och tappar vår kunskap, till ▶

"När jag kom in i politiken skrattade man åt vind och sol - i dag är detta den självklara framtiden. Det är naturligtvis inte min förtjänst, men jag släppte in den tanken i riksdagen."

Birgitta Hambraeus lämnade riksdagen 1998, men fortsatte som aktivist.

Birgitta Hambraeus om...

...hur hon inspirerats av Greta Thunberg.

- Inspirerad i klimat- och miljöfrågan har jag ju varit i 50 år, men jag är oerhört glad och stolt över henne och de andra unga i dag, man blir alldeles matt! Det Greta säger: "Vi har en enda stor fiende, det är fossilindustrin". Det budskapet är viktigt, för de håller på med massa lögner. Olja, kol och gas måste bort! Vi behöver ett fokus på det i stället för flygskam och individens ansvar, som självklart bär sig dumt åt, men det är inte huvudproblemet.

...statsminister Stefan Löfven.

- Han är inte briljant, men han är en utmärkt, rent av fantastisk bra statsminister, för att han är en stabil människa som är genuin.

...att läsa Dagens ETC.

- Jag läser dagstidningen digitalt, det gör det enklare för mig som synskadad att förstå texten. Häromdagen var det ett fantastiskt viktigt reportage om flyktingarna på Medelhavet, men jag är också så glad över att följa allt annat ETC gör, som solcellerna och trähusen. ETC visar i praktiken att det fungerar och sprider hopp.

...sociala medier.

- Jag är med i Reformisternas Facebook-grupp och lägger ofta ut mina tankar på Facebook och diskuterar dem. Sociala medier är jätteviktiga för opinionsbildning idag!

...om hon ser en framåtrörelse vad gäller kvinnornas status och manöverutrymme?

- Jag ser en enorm skillnad! Metoo har varit viktigt för att fånga upp kvinnors utsatthet. Men hela samhället har ju förändrats väldigt mycket och kvinnor finns med på ett helt annat sätt idag som ledare på alla positioner.

exempel inom jordbruket, på vägen? Och fredsfrågan, ska vi arbeta på riktigt för gemensam säkerhet eller lägga miljarder på massförstörelsevapen?

Kritiserar nyliberalismen

Hambraeus har också engagerat sig i rättvis- och fördelningsfrågor. Hennes sista mandatperiod i riksdagen prioriterade hon att ifrågasätta den nyliberala inriktningen av den ekonomiska politiken.

– Vi har ett sätt att se på ekonomi som gör det svårt att klara de utmaningar vi har, inte minst när det gäller miljö och klimat. Det ville jag lyfta. Men intresset var svalt, jag var väldigt ensam.

Birgitta Hambraeus ser ett skifte i svensk politik som kom under 1980-talet i och med den socialdemokratiska finansministern Kjell-Olof Feldt.

– Blandekonomin, där staten haft en viktig roll, i samverkan med ett fritt näringsliv, avskaffades. I stället anpassade sig Sverige till den nyliberala ekonomiska skola som länge härskat inom EU, där staten ska dra sig tillbaka och låta marknaden vara fri. Vi ser att det lett till arbetslöshet och ojämlikhet. Vad är det som säger att det offentliga, som skola och vård, ska vara marknadsmässigt? Så behöver inte en stat tänka, vi kan satsa där pengarna behövs för medborgarna.

Varför centerpartist?

Miljö, fred, rättvisefrågor och kamp mot nyliberalismen. Det kan låta förvånande att en politiker som prioriterar de frågorna hamnade i det borgerliga blocket och inte det rödgröna.

– Du ska komma ihåg att Centerpartiet inte var ett borgerligt parti på den tiden. På 70-talet sa Centerpartiet uttalat: "Vi är inte borgerliga". Vi väckte miljöfrågan. Vi lyfte lantbrukarnas villkor och att hela Sverige ska leva. Vi var annorlunda.

Partiet samverkade genom åren mycket med Socialdemokraterna, Allian: en hade inte uppfunnits.

Kände du dig ändå fast förankrad i ditt parti, eller sneglade du redan då på de rödgröna och funderade på om du egentligen hörde hemma där?

– Förankrad kände jag mig inte, det kan du skriva. Om jag funderade på att byta?

Birgitta Hambraeus tystnar och tänker efter. Så börjar hon skratta.

– Ska jag vara helt ärlig, det ska man väl vara? En gång lyssnade jag på ett tal av VPK:s ordförande CH Hermansson och jag kände, herregud, han har ju helt rätt! Men man kan ju inte hoppa hur som helst i politiken. Och centerpartist i Dalarna hade ju valt mig, för att jag var ärlig med vad jag ville och var jag stod.

Sjög Internationalen

Men klassperspektivet har alltid varit självklart för Birgitta Hambraeus, så pass centralt att hon vid ett tillfälle när hon besökte en new age-grupp som pratade om naturen men struntade fullkomligt i lantbrukarnas villkor reste sig upp och sjöng "Internationalen".

Och detta trots att hennes mamma kommer från en överklassmiljö. Pappan kom från enklare förhållanden, men utbildade sig till ingenjör och politiskt var han, med Birgitta Hambraeus ord, "stockkonservativ". Men Birgitta hade egna ögon att se med.

– I skolan, vi bodde i Finspång när jag var barn, var mina klasskamrater arbetarbarn och jag tyckte det var orättvist att jag skulle få så mycket mer saker än de. Det är otroligt bra och viktigt att blanda människor i skolan! De flesta ungar är väldigt rättvisa. När jag som formbar 9-11-åring upplevde, på riktigt, att de andra ungarna var fattiga – då tyckte jag

I storköket är det full aktivitet. Samtidigt som Dagens ETC visas runt av Birgitta Hambraeus är en grupp holländska arkitekter på plats för att studera kollektivhuset.

En gång lyssnade jag på ett tal av VPK:s ordförande CH Hermansson och jag kände, herregud, han har ju helt rätt! Men man kan ju inte hoppa hur som helst i politiken.

att det var obehagligt. Snorkiga människor som har miljarder, medan en ensamstående sjuksköterska som tagit hand om barnen har en pension som hon inte kan leva på och får ansöka hos frivilligorganisationer för att gå till tandläkaren. Detta är orättvist!

"Felaktig ekonomisk politik"

När den socialdemokratiska partiföreningen Reformisterna bildades för ungefär ett år sedan bestämde sig Birgitta Hambraeus direkt för att bli medlem.

– När jag slutade i riksdagen 1998 ville jag fortsätta kämpa för en bättre värld, jag trodde nog att jag lämnat partipolitiken för gott. Men när Reformisterna bildades hände något med mig. Som jag ser det har de svaret; vi har en felaktig ekonomisk politik som prioriterar över-skottsmål och inte satsar resurser på klimatet och miljön. Reformisterna visar på en inriktning som gör att Socialdemokraterna skulle kunna klara många problem. Jag ifrågasätter kanslihusögern inom partiet och kopplingen till en inadekvat nyliberal politik som jag är starkt emot. Men i dag är jag är socialdemokrat, aktiv lokalt och väldigt inriktad åt vänster.

Känner en stolthet

Den här våren fyller Birgitta Hambraeus 90 år. Ändå är hon både pigg och aktiv. Sin frukost och lunch lagar hon själv i sin lägenhet, dagligen tar hon sin rullator och ger sig ut på promenad – och varje dag är hon den som står för 11-kaffet i kollektivhuset där hon bor. Middag behöver hon inte laga i sin lägen-

het, för den åter kollektivhusmedlemmarna tillsammans. Sex matlag turas om med själva matlagningen. Vi kikä in i storköket, innanför rymliga gemensambetslokaler, där dagens två rätter håller på att tillagas, rosmarinfisk och rödbetsoppa. Birgitta ingår som alla bomedlemmar i ett matlag och ett städlag där hon städar trappor.

– Jag håller i mig så att jag inte ska ramla, jag klarar det. Frågan är väl hur rent det blir när en synskadad 90-åring städar, men ingen klagar. Det ser tydligen tillräckligt fräscht ut.

Hon skrattar. Igen. Men visst har hon en del ålderskrämpor. Hjärtat, ryggen och knäppts mer än ledsyn.

– Men tänk vad mycket som fortfarande fungerar i min kropp! Jag tänker ofta på det.

När hon ser tillbaka på sitt långa liv känner hon en stolthet över vad hon utträttat som riksdagsledamot för Centerpartiet. Inte minst för att hon aktivt byggde broar mellan forskare, aktivister och folklvalda.

– Genom Centerpartiet kom miljöpolitiken in i riksdagsdebatten och mitt engagemang spelade roll. Ända sedan jag läste Rachel Carsons "Tyst vår" har jag förstått att vi måste ha ett samhälle i kontakt med naturen, som inte bekämpar den genom gifter och konstgödsel. Det har blivit en väldigt skillnad, nu pratar vi på ett annat sätt. När jag kom in i politiken skratade man åt vind och sol – i dag är detta den självklara framtiden. Det är naturligtvis inte min förtjänst, men jag släppte in den tanken i riksdagen.